

АНГЛОМОВНА ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ НЕФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ДО МІЖКУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

У статті висвітлено сучасні концепції навчання іноземної мови у вищих навчальних закладах нефілологічного профілю та обґрунтовано педагогічні засади англomовної підготовки студентів нефілологічних спеціальностей до міжкультурної взаємодії.

Ключові слова: англomовна підготовка, студенти нефілологічних спеціальностей, міжкультурна взаємодія.

В статье освещены современные концепции обучения иностранному языку в высших учебных заведениях нефилологического профиля. Определены педагогические основы англоязычной подготовки студентов нефилологических специальностей к межкультурному взаимодействию.

Ключевые слова: англоязычная подготовка, студенты нефилологических специальностей, межкультурное взаимодействие.

In the article modern concepts of teaching English for specific purposes are highlighted. Pedagogical basics of the English language readiness for intercultural cooperation of students of non-philological specialties are confirmed.

Key words: the English language readiness, students of non-philological specialties, intercultural cooperation.

Активні інтеграційні процеси в європейських країнах, приєднання України до Болонського процесу, завдання якого спрямовані на створення відкритого європейського простору вищої освіти, впровадження загальноєвропейських стандартів підготовки конкурентоздатних фахівців зумовили виділення іншомовної підготовки студентів нефілологічних спеціальностей як складника фахової підготовки випускників українських університетів.

Іншомовна підготовка студентів нефілологічних спеціальностей передбачає володіння випускниками університету сформованою мовною, мовленнєвою, соціокультурною та дискурсивною компетенціями на рівні B2-C1, що передбачено Загальноєвропейськими Рекомендаціями з мовної освіти, де сказано, що «лише шляхом кращого оволодіння сучасними європейськими мовами можна полегшити спілкування та взаємодію між європейцями з різними рідними мовами заради підтримки європейської мобільності, взаєморозуміння і співпраці, та подолати упередження й дискримінацію» [1, с. 17]. Відповідно до цих Рекомендацій щодо рівня володіння іноземною мовою студенти вищих навчальних закладів повин-

ні «володіти уміннями вільно висловлюватися без суттєвої витрати часу на пошук адекватних мовних засобів у процесі досягнення ними соціальних, академічних і професійних цілей» [1, с. 24]. Оскільки, за даними міжнародної організації International Business Monitoring, 80 % інформації у світових пошукових системах передається і зберігається англійською мовою, ми зосередили увагу саме на англomовній підготовці випускників нефілологічних факультетів ВНЗ до міжкультурної взаємодії.

Під міжкультурною взаємодією ми маємо на увазі готовність і здатність випускника університету до адекватної співпраці з представниками інших культур. Простеживши трансформацію поняття «міжкультурна комунікація – міжкультурна взаємодія» відмітимо, що попервах міжкультурне спілкування сприймалося виключно на вербальному рівні, і тільки з бурхливим розвитком міжнародних зв'язків та залученням усе більшої кількості людей до міжнародної співпраці в науковий обіг увійшло поняття міжкультурної взаємодії.

Проблеми англomовної підготовки студентів до міжкультурної взаємодії почали досліджува-

тись як зарубіжними, так і вітчизняними вченими наприкінці XX – початку XXI століття, але переважна більшість наукових пошуків присвячувалась формуванню міжкультурної компетенції студентів-філологів, майбутніх учителів іноземної мови, перекладачів та спеціалістів із комунікативної лінгвістики. Так, у США П.С. Адлер досліджував питання культурної ідентифікації особистості, М. Байрам та М. Флемінг – інтеркультурні перспективи навчання мови, М.Дж. Беннет – базисні концепти міжкультурної комунікації. Російські вчені ввели в науковий обіг низку понять, що наразі використовуються для характеристики процесу міжкультурної взаємодії: Ю.М. Караулов увів поняття «мовної особистості», Ю.І. Пассов – поняття «іноземної грамотності», В.В. Сафонова – іноземної соціокультурної компетенції, П.В. Сисоєв – поняття «полікультурної особистості» тощо. Українські методисти (О.Б. Бігич, С.Ю. Ніколаєва, Т.О. Пахомова, Н.К. Склярєнко та ін.) розробляють концепцію та системи вправ для підготовки студентів до міжкультурної взаємодії. Однак, роботи цих дослідників традиційно стосуються тих, хто вивчає іноземну мову як фахову дисципліну. Водночас проблема підготовки студентів нефілологічних спеціальностей до міжкультурної взаємодії не може вважатись достатньо дослідженою, оскільки вона почала привертати увагу науковців лише в останнє десятиліття, і кількість публікацій із цієї проблеми вкрай обмежена. Тому темою нашого дослідження обрано англійську підготовку студентів нефілологічних спеціальностей до міжкультурної взаємодії.

Мета даної статті – виявити об'єктивні суперечності у навчанні професійної англійської мови, висвітлити сучасні концепції навчання іноземної мови за професійним спрямуванням та виявити педагогічні засади англійської підготовки студентів нефілологічних спеціальностей до міжкультурної взаємодії.

Завданнями роботи передбачається:

- виявити суперечності, що об'єктивно існують у практиці навчання англійської мови студентів нефілологічних спеціальностей у вищих навчальних закладах;
- охарактеризувати концепції англійської підготовки студентів-нефілологів до міжкультурної взаємодії в методологічному та теоретичному аспекті;
- обґрунтувати педагогічні засади англійської підготовки студентів-нефілологів на змістовному та процесуальному рівні.

Аналіз ситуації щодо реального володіння випускниками українських університетів англійською мовою як засобом міжкультурного спілкування свідчить, що рівень знань мови та сформованості навичок міжкультурної взаємодії студентів-нефілологів не відповідає вимогам сьогодення. Тому в центрі уваги педагогів-дослідників і

вчених-методистів постали питання пошуку причин невідповідності рівня іноземної підготовки студентів запитам суспільства.

У результаті спостереження, вивчення практичного досвіду підготовки студентів нефілологічних спеціальностей у плані оволодіння ними іноземною мовою та аналізу результатів, представлених у дослідженнях вітчизняних учених (О.Б. Тарнопольський, С.П. Кожушко, Л.І. Морська, Н.О. Сасенко та ін.), виділено низку протиріч, що об'єктивно існують у практиці навчання іноземних мов студентів нефілологічних спеціальностей у вищих навчальних закладах:

- потребу суспільства у фахівцях із вищою освітою, які добре володіють принаймні однією іноземною мовою, і ставлення до іноземної мови як непрофільної дисципліни в більшості вищих навчальних закладів нефілологічного профілю;
- визнання суспільством необхідності підготовки майбутніх спеціалістів до міжнародної співпраці й відсутність відповідних соціально-педагогічних умов для формування й розвитку навичок міжкультурного спілкування;
- необхідність накопичення соціокультурних знань про країни, мова яких вивчається, і необізнаність більшої частини викладачів іноземної мови з реаліями сьогоденного життя в цих країнах;
- традиційне вивчення граматики, лексики, навчання перекладу на заняттях з іноземної мови та необхідність формування практичних навичок іноземного спілкування з урахуванням культурологічних знань про країну і мову;
- постійно зростаючу за обсягом і такою, що ускладнюється за змістом лінгвокраїнознавчу інформацію, й недостатню мобільність навчальних планів, методичних посібників та форм підготовки майбутніх спеціалістів;
- відсутність системного зв'язку між фаховою та іноземною підготовкою студентів нефілологічних спеціальностей у вищих навчальних закладах;
- неузгодженість вимог Міністерства освіти і науки України з Рекомендаціями Ради Європи;
- відсутність прозорості навчальних планів і непоінформованість студентів відносно їх змісту до вступу у вищий навчальний заклад.

Розв'язання цих протиріч вимагає конкретизації концептуальних засад навчання іноземної мови студентів нефілологічних спеціальностей та подальшого вдосконалення іноземної освіти в таких напрямках:

- приведення у відповідність вимог Міністерства освіти і науки України та Рекомендацій Ради Європи в галузі мовної освіти;
- теоретичне обґрунтування взаємовпливу фахової підготовки майбутніх спеціалістів та сформованості в них готовності до міжкультурної взаємодії;
- забезпечення єдності теоретичної та практичної підготовки студентів нефілологічних спеціальностей у плані формування їхньої готовності до міжкультурної взаємодії;
- цілеспрямоване впровадження в навчальний процес міжпредметної координації фахової підготовки студентів та вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням.

Подолання виявлених суперечностей у навчанні іноземної мови студентів нефілологічних спеціальностей вимагає пошуку таких концептуальних засад, які уможливили б розробку альтернативних підходів та нових технологій опанування мови одночасно з формуванням у студентів готовності до міжкультурної взаємодії.

Наразі англійська підготовка студентів-нефілологів спирається на концепцію діалогу культур М.М. Бахтіна [2] і В.С. Біблера [3] як безальтернативну філософію співіснування культур у сучасних полікультурних спільнотах та філософію освіти для XXI століття Б.С. Гершунського [4]. В Україні також послуговуються сучасною концепцією іншомовної освіти Ю.І. Пасова [5], яка базується на інтегрованому навчанні мови та культури відповідних країн, на діалозі рідної та іноземної культур. Мета такої освіти – навчання мови через культуру, культури через мову, формування *homo moralis*: людини із совістю, що розрізняє добро і зло, має високі стійкі моральні орієнтири.

Ідея підходу до освіти й виховання з позицій взаємовпливу культур значно поширилась у зарубіжній педагогічній науці наприкінці минулого століття. Одна із сучасних концепцій розвитку постіндустріального суспільства, автором якої є академік С. Квятковський [6], пов'язана із вступом людства у процес формування єдиної планетарної цивілізації, що спрямована на відродження самоцінності кожного індивіда, самоактуалізації людини, формування її як особистості, яка здатна чинити спротив життєвим труднощам. Головна ідея концепції – соціокультурна адаптація людини в світі. Особлива роль у цьому належить іноземним мовам, за допомогою яких і відбувається безпосередній чи опосередкований діалог культур – рідної та іноземної. Іноземна мова в сучасних умовах інтенсивних міжнародних контактів стає важливим засобом узагальнення пізнання дійсності й міжкультурної комунікації та взаємодії.

Загальну методологію англійської підготовки студентів нефілологічних спеціальностей до міжкультурної взаємодії складають філософські положення щодо загального зв'язку, взаємної

зумовленості й цілісності явищ і процесів навколишнього світу, соціальної діяльності та творчої сутності особистості, яка виступає суб'єктом історичного процесу й розвитку матеріальної та духовної культури. Методологічну основу іншомовної підготовки студентів університету складають фундаментальні принципи психології та педагогіки:

1. Принцип детермінізму, розроблений С.Л. Рубінштейном та його школою в середині тридцятих років минулого століття [7]. Його сутність полягає в тому, що психіка визначається способом життя і змінюється зі змінами способу життя. Цей принцип означає, що умови матеріального життя, вплив природного оточення, клімату, політичних та соціальних умов визначають відмінності менталітетів і національних характерів учасників процесу міжкультурної взаємодії.

2. Принцип діяльнісного підходу, що розробляється О.М. Леонтьєвим [8]. Відповідно до цього принципу, психіка людини формується в процесі діяльності і визначається її характером. Тому традиційні для даної культури форми діяльності визначають національні особливості менталітету і характеру, які необхідно враховувати для забезпечення позитивного результату міжкультурної взаємодії.

3. Принцип культурно-історичного розвитку Л.С. Виготського [9], який пояснює процес засвоєння індивідом культурного досвіду, напрацьованого в ході історичного розвитку цивілізації. Вивчення впливу соціального й природного простору полягає у встановленні того, якою мірою вони сприяють наявності, відсутності та інтенсивності переживань емоційно-психічних станів.

В основі принципів діяльнісного підходу О.М. Леонтьєва і культурно-історичного розвитку Л.С. Виготського лежить теорія інтеріоризації Ж. Піаже [10], відповідно до якої формування психологічних особливостей відбувається шляхом інтеріоризації (засвоєння індивідом суспільного досвіду) соціальних способів діяльності в процесі онтогенетичного розвитку людини. У такий спосіб людина оволодіває родовими якостями людства. Але реально в конкретній дійсності цей процес проходить у національно-особливій формі. Е. Фромм, В. Барноу [11] та інші вчені розглядають співвідношення соціального і національного характерів, оскільки формування соціального типу життєдіяльності нерозривно пов'язане із специфічною етнокультурною формою. Етнокультурні ж особливості існують не тільки в об'єктивних формах (фольклор, мистецтво), але й виражаються в різноманітних стереотипах поведінки, емоційних стилях, способах спілкування, які реалізуються в процесі міжкультурної взаємодії.

Основні положення англійської підготовки студентів-нефілологів до міжкультурної взаємодії випливають з гуманістичної філософії освіти, в якій обґрунтовується гуманістичний та соціально орієнтований підходи до процесу формування

і становлення майбутнього спеціаліста з метою як задоволення нагальних потреб держави в підготовці високоякісних фахівців у різних галузях, так і самореалізації кожної особистості. Англійська підготовка студентів-нефілологів має свою специфіку, оскільки, відповідно до Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти, навчання іноземної мови, спираючись на загальнодидактичні принципи, відрізняється тим, що головною метою тут виступає не накопичення знань, як це має місце у навчанні інших дисциплін, а «оволодіння студентами діяльністю іншомовного спілкування» [1, с. 48].

Для забезпечення діяльнісного підходу до іншомовного спілкування ми спираємось на Програму з англійської мови для професійного спілкування (АМПС), призначену для вищих навчальних закладів, які здійснюють підготовку фахівців з різних спеціальностей. Вона укладена провідними вітчизняними фахівцями під егідою Міністерства освіти і науки України за сприяння Британської Ради у 2005 році і надає студентам нефілологічних спеціальностей можливість розвивати іншомовну комунікативну компетенцію і стратегії, необхідні для ефективного навчання та майбутнього професійного спілкування. Укладачами програми враховані Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти щодо рівнів володіння мовою, компетенцій користувача, можливих контекстів користування мовою, процедур укладання програм для кожного окремо взятого напрямку підготовки фахівців та контролю результатів навчання. Програма є загальною за характером і може використовуватись для різних спеціальностей та спеціалізацій професійної підготовки студентів. Вона дозволяє розробляти навчальні модулі у відповідності до вимог кредитно-модульної системи. Принципи, цілі, завдання, зміст навчання і методика підготовки фахівців відповідають сучасним досягненням лінгвістики, педагогіки, психології, психолінгвістики та методики навчання іноземних мов.

Аналіз змісту Програми АМПС свідчить, що він спрямований на формування професійної комунікативної компетенції, яка розглядається як мовна поведінка, що є специфічною для академічного і професійного спілкування. Мовна поведінка вимагає набуття як лінгвістичної (мовленевих умінь та мовних знань), так і прагматичної та соціокультурної компетенцій, необхідних для виконання завдань, пов'язаних з навчанням та роботою.

Для ефективної підготовки студентів-нефілологів до міжкультурної взаємодії слід акцентувати увагу на формуванні соціокультурної компетенції, яка, як зазначено в Програмі, є «невід'ємною частиною її змісту, і спрямована на розвиток розуміння й тлумачення різних аспектів культури і мовної поведінки у професійному середовищі. Вона сприяє розвитку вмінь, характерних для

поведінки в різних культурних і професійних ситуаціях, та реагування на них» [12, с.7].

Необхідною умовою переходу до навчання мови за новою програмою є відповідність навчання європейським стандартам, що має сприяти порушенню стереотипів у сприйнятті представників іншомовної культури та формуванню у студентів толерантного ставлення до чужої культури та цінностей, стилів життя, норм комунікативної поведінки тощо. Тому, як вважає О.О. Першукова, в процесі підготовки студентів-нефілологів до міжкультурної взаємодії необхідно звернути особливу увагу на теми, що відображають:

- загальноєвропейські цінності: свободу, демократію, права людини в суспільстві;
- повагу до загальноєвропейських законодавчих актів про права людини;
- прагнення до збалансованості інтересів представників різних країн і народів Європи, до проведення спільних акцій, спрямованих на розв'язання екологічних, економічних, соціальних і політичних проблем сучасної Європи і світу;
- відкритість і толерантність до представників інших культур, готовність вивчати традиції і звичаї інших народів;
- відмову від упередженого ставлення до іноземців, готовність знайти взаєморозуміння [13].

Європейські стандарти університетської освіти передбачають, що дві третини навчальної діяльності припадають на самостійну роботу студента: пошук, селекцію й обробку необхідної інформації, зіставлення різних точок зору на одну проблему та шляхи її вирішення, критичне осмислення викладеного матеріалу, вироблення власної думки щодо досліджуваної проблеми тощо. Цей принцип перекликається з європейською концепцією «навчання впродовж усього життя» (life-long learning), оскільки, лише сформувавши у студента позитивне ставлення до вивчення іноземної мови, віру у власні сили оволодіти нею та озброївши його навичками самостійного набуття знань із різних джерел, можна забезпечити підготовку випускника вищої школи до міжкультурної взаємодії.

Для досягнення відповідності європейським освітнім стандартам слід ширше використовувати можливості інформаційно-комунікаційних технологій для навчання іноземної мови та формування практичних навичок міжкультурного спілкування. Різноманітне іншомовне середовище сприяє утриманню стійкого інтересу студентів до вивчення іноземної мови та залученню їх до подальшого самостійного вдосконалення навичок володіння мовою.

У процесі пошуку найефективніших шляхів удосконалення англійської підготовки студентів-нефілологів до міжкультурної взаємодії автором обґрунтовано і впроваджено в практику навчання

англійської мови за професійним спрямуванням у Чорноморському державному університеті ім. Петра Могили педагогічні засади, що забезпечили позитивні зміни у ставленні студентів до вивчення англійської мови та покращення результатів навчання мови як засобу міжкультурного спілкування. До таких засад нами віднесено:

- культурологічний підхід до навчання англійської мови;
- міжпредметну координацію у навчанні фахових дисциплін та професійно спрямованої англійської мови;
- технологізацію процесу навчання з широким використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

Культурологічний підхід до навчання передбачає осмислення культурної динаміки розвитку людства як поліфонії ціннісно значущих норм буття людської спільноти, способів її життя, смислів і структури картин світу, принципів поведінки людей, які складаються в реальному історичному просторі та часі й відображають неповторний соціально-культурний досвід існування спільноти [14, с. 12]. У контексті такого підходу на змістовному рівні завданням занять з іноземної мови стає розширення культурологічних знань студентів, що передбачає залучення їх до культурних цінностей та формування навичок толерантної поведінки у різних життєвих ситуаціях. Такий підхід створює умови для зосередження уваги студентів на загальнолюдських цінностях, сприяє зростанню інтересу до чужої культури і мови та подоланню культуроцентризму. В рамках культурологічного підходу до навчання англійської мови, обговорюючи різні аспекти в житті британського чи американського суспільства, ми постійно звертаємось до реалій нашого сучасного буття в Україні, що сприяє формуванню національної самосвідомості студентів, виробленню позитивного ставлення до соціально-економічних змін, які відбуваються в нашій країні. Культурологічний підхід до навчання іноземної мови сприяє формуванню глобального мислення студентів та створює інтелектуальну базу для їхньої майбутньої професійної діяльності. Зміст навчального матеріалу розглядається з точки зору його культурологічного компонента та впливу на формування у студента готовності до взаєморозуміння, налаштованості на співпрацю, позбавлення негативних стереотипів у сприйнятті представників інших культур. Упровадження культурологічного підходу до навчання іноземної мови полегшує студентам сприйняття культурного різноманіття як норми співіснування культур у сучасних полікультурних спільнотах країн рідної та іноземної мови.

Вивчення курсу «Іноземна мова за професійним спрямуванням» у вищій школі набуває особливої мотивації за умов урахування професійних інтересів студента, його фахової спеціалізації. Через взаємозв'язок навчальних дисциплін на

засадах міжпредметної координації іноземна мова дає можливість сформувати у студентів цілісну картину світосприйняття. Ми вбачаємо у міжпредметній координації засіб для подолання штучних меж між окремими системами знань, що засвоюються студентами в процесі вивчення різних дисциплін. Здійснення такої координації передбачає цілеспрямоване використання всього арсеналу форм, методів, прийомів, педагогічних засобів, які допомагають виявити нові можливості їх використання у викладанні різних дисциплін.

Радянський Енциклопедичний словник дає таке визначення поняття «координація»: (від лат. *co* – спільно та *ordinatio* – упорядочення) – взаємозв'язок, узгодження, сполучення, приведення у відповідність [15, с. 634]. Координація в педагогіці – це узгодження навчальних програм за суміжними предметами з огляду на спільність трактування досліджуваних понять, явищ, процесів і часу їхнього вивчення, тобто ретельно розроблений взаємозв'язок навчальних предметів, що сприяє інтеграції знань. Під «міжпредметною координацією» ми маємо на увазі постійний динамічний багатосторонній зв'язок у навчанні іноземної мови за професійним спрямуванням та фахових дисциплін, що виступають замовниками спеціальної лексики, необхідної для іншомовного професійного спілкування, якого мають навчити викладачі на заняттях з іноземної мови.

На процесуальному рівні міжпредметна координація вимагає дотримання відповідними кафедрами і окремими викладачами певних правил і процедур:

- з'ясування змісту навчальної фахової дисципліни та виділення її міжкультурних аспектів;
- випереджаюче вивчення професійно спрямованого матеріалу рідною мовою для того, щоб викладачу англійської мови не перебирати на себе функції викладання профільних дисциплін, у чому він не є фахівцем;
- коригування навчальних планів для забезпечення послідовності вивчення професійно значущих тем рідною та іноземною мовами;
- проведення інтегрованих занять з профільних дисциплін рідною та англійською мовами з використанням компаративної технології та видів навчальної діяльності, характерних для занять з іноземної мови (моделювання ситуацій, кооперативне навчання, робота в парах, відповіді у вигляді презентацій, дискусії тощо).

Міжпредметна координація є дієвим засобом укріплення взаємозв'язків у навчанні фахових дисциплін та англійської мови за професійним спрямуванням. Вона також допомагає студенту краще зрозуміти взаємозалежність речей і подій у глобалізованому світі, сприяє цілісному сприйняттю навколишнього середовища. Міжпредмет-

на координація створює умови для актуалізації знань студентів у різних наукових галузях, спонукає до пошуку нової цікавої інформації щодо життя, ведення бізнесу, манери вирішення різноманітних проблем у культурах різних народів. Вона дає змогу кожному студенту відчувати себе дослідником, долучитись до реалій раніше не відомої, чужої культури.

У сучасних умовах технологізації навчального процесу у вищій школі зростає роль інформаційно-комунікаційних засобів підготовки студентів до міжкультурної взаємодії, оскільки англомовне спілкування через Інтернет уможливило реалізацію іншомовних комунікативних навичок у практичній діяльності.

Технологізація навчання діяльності іншомовного спілкування передбачає не тільки широке використання інформаційно-комунікаційних технологій, але й існування постійних динамічних зв'язків між різними елементами планування занять, організації самостійної роботи студентів, залучення їх до пошукової діяльності. Послугуючись Інтернет-ресурсами, студенти самостійно налагоджують зв'язки з однолітками з інших країн, беруть участь у міжнародних програмах, заповнюючи документи англійською мовою, готують додатковий матеріал до занять. У 2008-09 навчальному році 86 студентів ЧДУ ім. Петра Могили взяли участь у міжнародній програмі «Camp America» та 18 студентів були учасниками інших програм, де знання англійської мови

обов'язкове, оскільки всі апліканти проходять співбесіду в американському посольстві. У цьому їм допомагає запроваджена в нашому університеті міжнародна система тестування англійської мови (IELTS), розроблена для оцінювання мовних умінь кандидатів, яким необхідно навчатися чи працювати у середовищі, де англійська є мовою спілкування. IELTS визнається у всьому світі, оскільки відображає за допомогою універсального набору діапазонів вимоги реального світу щодо рівнів володіння мовою, які висуваються на світовому ринку праці. Міжкультурна взаємодія учасників таких програм з представниками інших країн сприяє кращому усвідомленню студентами необхідності якісної іншомовної підготовки у ВНЗ, реалізації особистісного та професійного потенціалу в конкурентному середовищі, формуванню впевненості у власних силах знайти своє місце на ринку праці.

Підсумовуючи викладене вище, зазначимо, що у відповідь на підвищення вимог суспільства до рівня володіння іноземною мовою випускниками українських університетів, зростання конкуренції на європейському ринку праці, глобальні кризові явища, у вітчизняній педагогічній науці відбуваються процеси інтенсивного пошуку таких підходів і методик навчання іноземної мови, які б забезпечили реальну готовність випускників з вищою освітою до міжкультурного спілкування та взаємодії. У нашій роботі досліджувався тільки іншомовний компонент багатоаспектної проблеми форму-

ЛІТЕРАТУРА

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Наук. ред. укр. вид. С.Ю. Ніколаєва // К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
2. Бахтин М.М. Проблема речевих жанрів. – М.: Просвещение, 1979.
3. Библер В.С. Культура. Диалог культур: опыт определения // Вопросы философии. – 1989. – № 6. – С. 31-43.
4. Гершунский Б.С. Философия образования для XXI века (в поисках практико-ориентированных образовательных концепций) / РАН: Институт теории образования и педагогики. – М.: Совершенство, 1998. – 608 с.
5. Пассов Е.И. Коммуникативное иноязычное образование. Концепция развития индивидуальности в диалоге культур. – Липецк: ЛГПИ – РЦИО. – 2000. – 216 с.
6. Квятковский Стефан. Меморандум Європейської комісії «Навчання протягом усього життя» // Неперервна професійна освіта: теорія і практика: Науково-методичний журнал. – К., 2002. – Вип. 3 (7). – С. 11-19.
7. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. – М.: 1956.
8. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. – М.: Политиздат, 1983. – 304 с.
9. Выготский Л.С. Педагогическая психология. – М.: Педагогика-Пресс, 1996. – 536 с.
10. Пиаже Ж. Психология интеллекта // Избр. психологические труды. – М.: Международная педагогическая академия, 1994. – 288 с.
11. Фромм Э. Бегство от свободы. – М.: Прогресс, 1990.
12. Програма з англійської мови для професійного спілкування. Кол-в авторів: Г.Є. Бакаєва, О.А. Борисенко, І.І. Зуєнок та ін. – К.: Ленвіт, 2005. – 119 с.
13. Першукова О.О. Переосмислити мету // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2004. – № 4. – С. 116-122.
14. Культура. Ідеологія. Особистість: Методолого-світоглядний аналіз / В. Андрущенко, Л. Губерський, М. Михальченко. – К.: Знання України, 2002. – 578 с.
15. Советский энциклопедический словарь. – М.: Советская энциклопедия, 1982. – 1271 с.

Рецензенти: д.пед.н, професор Мейжис І.А.,
д.пед.н., професор Старіков А.М.

© Гришкова Р.О., 2009

Стаття надійшла до редакції 12.05.2009 р.